

XXXIII Міжнародної науково-практичної конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» : Збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 33. С. 396–400.

Волкова Яна – студентка 3 курсу Факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: письменницький епістолярій.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач Ткаченко В.І.

Анастасія Сулима

ОБРАЗ КАРПАТ У ПОВІСТІ «ТІНІ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ» МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

Образ Карпат має метафорично-узагальнене відтворення, що фіксуємо в літературі з кінця XIX ст., йдеться про відображення колориту краю. Образ Карпат мотивований обов'язково жанровою типологією. Повість як жанр, звісно, дає можливість широко інтерпретувати ідею та образ, певну метафору або конфлікт, ситуацію за допомогою тексту в його розмірі (від синтагми до всього тексту за потребою). «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського вважається повістю-попередницею «жанру сучасної міфопоетики в українській літературі» [8, с. 68], [1, с. 40-41]. У творчих концепціях письменників, і прозаїків, і поетів, образ-символ Карпат є багатофункціональним і різноемоційним, це символічна амбасада України, він несе поліестетичний потенціал, на чому наголошує І. Зелененька [2, с. 58-59].

Із Карпатами та з міфопоетикою гір безпосередньо пов'язане дитинство головного персонажа Івана Палійчука: «...Задуманий все, встромляв очі кудись поза гори, неначе

видів, чого не бачили другі...» [5]. Протягом повісті автор доводить, що життя гуцулів супроводжують гори, вони сприймаються в науці як «...пейзажні замальовки, наповнені високою поезією. Поезія таких описів є, по суті, об'єктивацією світовідчуття Івана...» [8, с. 69]. І фінал твору, як і завершення життя головного героя у творі супроводять саме гори: «...Чорна важка гора розправила крила смерек і вмить, як птах, пурхнула над ним у небо...» [5]. Образ зелених гір несподівано стає символом смерті. Гори сприймаються в уяві читача як смертоносна і, разом із тим, як життєдайна стихія, це певна межа між земним життям, а також смертю й переходом в інший світ (подібне можна спостерігати у міфології багатьох народів світу), що є цілком реальним у творі, супроводженим музикою: «...Сумно повістила трембіта горам про смерть...» [5]. Також не випадково з горами письменник пов'язує саме життя, початок, усі ініціації та фінал – вони олюднені й сакралізовані. Образ Карпат – це земля, котра народжує, як мати (вбачаємо тут архетип Матері) [6, с. 44].

Михайло Коцюбинський – письменник особливого чутливого хисту, імпресіоністського письма, автор прафольклорного стибу, який сприймав територіальні та духовні еквіваленти України як виняткові. Широкий ужиток гуцульського діалекту в повісті позначає основну й допоміжну символізацію етносу. Це, до прикладу, використання коломийкової пісні (співаночки Марічки Гутенюк). Коломийку, як найпоширеніший жанр гуцульського фольклору, а поряд із нею й інші жанри фольклору горян активно практикує Михайло Коцюбинський у повісті «Тіні забутих предків». Чи не найперше фіксуємо їх у розповіді про життя Івана Палійчука, ілюструванні побуту, колориту того екзотичного раю, на їхньому фоні вирашною є романтизація кохання Івана Палійчука й Марічки Гутенюк: «Ой прибігла з полонинки білая овечка – Люблю тебе, файна любко, та й твої словечка...» [5] – це найоптимістичніша співанка; далі

письменник розповідає про технологію створення співаночок як про диво: «...Вона їх знала безліч. Звідки вони з'явилися – не могла розказати. Вони, здається, гойдалися з нею ще в колисці, родилися в її грудях, як сходять квіти, як смереки ростуть по горах...» [5].

Гуцули – це автори, носії та виконавці коломийки; із нею вони звітували світові, горам про свої духовний досвід і духовне зростання, буття, почуття. Це певний символ таємниці творчості: Іван, зустрівшись із Марічкою, грає невідомі мелодії. Коломийки є настроєвими творами [5, с. 86], вони тотожні певним ключовим емоціям героїв, онтологічним позиціям і світогляду, досвіду життя в горах: «... Чорногора хліб не родить, не родить пшеницю, викохує вівчариків, сирок і жентицю...» [5]. Звернемо увагу на те, що Марічка ототожнювала гори з коханим, гори здавна є знаком мужності тому Івана Палійчука зображено покрізь думки Марічки Гутенюк: «...Вилізу на копицу та й си подивлю в гори на полонинку, а ти мені затрембітай», «як муть мряка сідати на гори, я сяду та й си заплачу, що не видно, де пробуває милий...» [5]. Гори ставали поезією життя, кохання, праці: «Співаночки мої милі, де я вас подію? Хіба я вас, співаночки, горами посію...» [5].

Коломийки, співанки, часто згадувані в повісті, сприяють тому, що Карпатські гори сприймаються як фольклоризованих, так би мовити, народнопісенний, музичний образ, про що пише І. Зелененька [3, с. 61-62], наголошуючи, що подібну трансформацію успадкували в свою поезію дисиденти та вісімдесятники, для яких була культовою подією прем'єра екранізації «Тіней забутих предків» режисера Сергія Параджанова, що відбулася 04.09.1965 року. Карпати сприймаються як певна гармонія, протогармонія (цей аргумент є додатковим для пояснення назви твору).

Прикметно, що письменник використав коломийку як символ Гуцульщини не лише в універсальному музичному еквіваленті, як жартівливий чи ліричний пісенний твір, що

зробило її відомою на весь світ. Цікаво, що є антитеза в сприйнятті цього музичного феномену – коломийка згадана в кінці твору, як інфернальний (передсмертний) дивний і страхотливий танець Івана Палійчука з чугайстром, у який пускається головний персонаж, аби врятувати нявку Марічку. Коломийка є мистецьким елементом, такою художньою деталлю, яка наближає наше розуміння імпресіоністської сутності твору, вона задіяна в пейзажуванні, у міфологізації Карпатських гір, задля надання виразності окремим епізодам мистецького спілкування Івана та Марічки на фоні реліктових гірських вершин Чорногори, із метою підкреслення драматичного, романтичного, ліричного звучання авторської оповіді та персонажних реплік.

Михайло Коцюбинський із майстерністю мовознавця вправно жонглює діалектизмами, надаючи творам екзотичності й колоритності. Михайло Коцюбинський використовує образ-символ Карпат у творі (або ж його замітники – ландшафтні образи, більші й менші, зокрема, Чорногора, тобто Чорногірський масив, Черемош, полонини, сигла, бескиди). Але образом-символом Гуцульщина не оперує, натомість використовує епітети: «...сонце сховалось за гори, в тих вечірніх тінях закурилися гуцульські хати...» [5]. Цей образ саме й фіксують у собі Карпати, Говерла, Чорногора, Черемош: «...долом Черемош мчить, і жене зелену кров гір, неспокійно і шумливо ...» [5], «...за плечима в Івана росли вже гори і голубіли удалині...» [5], «...колола небо гострим шпилем Говерла, і Чорногора важким своїм тілом давила землю...» [5].

Природо-ландшафтні та історично-етнокультурні реалії Карпатських гір, зосібна, їхня флора та фауна у повісті виступають констатуючими, зображальними й означальними, також вони ситуативно винятково пейзажні, частіше психологічні й містифікаційні. Іноді відіграють роль відстороненого спостерігача, іноді антропоморфні (наділені людськими властивостями), іноді сакралізовані

(характеризуються божественними формами): «...гори одкривали один за одним свої верхи, вигинали хребти, вставали, як хвилі у синьому морі...» [5], «...Чорногора, мов відьма, блима за ним більмом – сніговим полем з-під чорних розпатланих кіс...» [5], «...по суворих диких верхах, десь у безводах гніздиться всяка мара, ворожа сила, з якою тяжко боротися...» [5], «...в долинах дрімали гори...» [5].

Гори є такою формою реальності, яка позначає духовно-ментальну, історико-культурну та матеріальну спадщину гуцулів, ходити в гори чи їздити було певною ритуальністю: «...Палагна сама сідлала свого коня і заклала червоний постіл в стремено та гордо, неначе всі гори належали тільки до неї...» [5], «...не був жадний багатства – не на те гуцул жив на світі, саме плекання маржинки сповняло радістю серце...» [5]. Гуцул перебуває в центрі небезпечної гірської природи, на лоні Карпат, а тому сприймає їх фатально, сакральне, опоетизовує в будь-яку частину доби, у всяку пору року. У повісті Михайла Коцюбинського гірські пейзажі сприяють моделюванню духовно-психологічного стану життєво загартованих героїв-карпатців: «...гірське повітря прополоскало груди...» [5]; «...най сміється край мого серця...» [5].

Отже, реліктові Карпатські гори дають життя, акумулюють матеріальні блага, надихають на неординарну творчість, захищають і знищують гуцулів, як це стається з головними героями твору, із Іваном Палійчуком та з Марічкою Гутенюк, однак не можна не помітити, що гірська людина – це особливо стійка людина, що контекстуально підкреслює письменник, саме тому українські горяни, галичани й гуцули, завжди опинялися у центрі національно-визвольної боротьби, фізична жертвовність у боротьбі за вільне, щасливе, нехай коротке життя сприймаються між них як специфічна вища даність.

Література

1. Зелененька І. Образ Карпат у повісті «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського та у поезії Т. Мельничука // Наукові записки : До 140-річчя від Дня народження М. Коцюбинського. Вінниця, 2005. С.79–84.
2. Зелененька І. Образи української психоісторії в поезії дисидента Тараса Мельничука // Історико-культурна спадщина Дніпровського Лівобережжя, Курського Посейм'я та Слобожанщини: минуле і сучасність : Зб. Глухів-Ніжин, 2013. С. 58–60.
3. Зелененька І. Лірика дисидентів Василя Стуса й Тараса Мельничука як опозиція тоталітаризму // Філологічний дискурс : збірник наукових праць. Хмельницький, 2020. Вип. 10. С.61–68.
4. Історія української літератури / Н.С. Поляруш, А.П. Віннічук, В. П. Крупка, В. І. Ткаченко, О. М. Вешелені. Вінниця, 2017. 178 с.
5. Коцюбинський М. Тіні забутих предків : повість. Режим доступу : <https://litgazeta.com.ua/chytaty-onlaun/kocubinskij-mihajlo-tini-zabutih-predkiv/>
6. Кушнарєнко Д. Коломийка в повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» // Народна творчість та етнографія. 1964. № 1.
7. Лютіна С. Іванове світове дерево. Міфопоетика повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» // Українська мова та література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2002. № 2.
8. Піддубна Р. «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського : міфопоетика та ліро-епос // Слово і час. 1992. № 11.

Сулима Анастасія – студентка 3 курсу Факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська імпресіоністична проза.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української літератури Зелененька І. А.

Тетяна Пшемиська

ЕТИКА ЗВЕРТАНЬ У ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Актуальність дослідження. Про звертання частіше пишуть як про лінгвістичну категорію, котра максимально широко використовується та збагачується в художній літературі, оскільки українці тяжіють до пишної етикетності. Насамперед звертання виражає емоційний стан, який залежить від багатьох факторів. Тому **мета дослідження** – здійснити різнобічний аналіз особливостей етики звертань та простежити своєрідність адресованості в поетичних творах Лесі Українки. **Об’єкт розвідки** – поетична творчість Лесі Українки, **предмет дослідження** – звертання та звернення в поетичному інструментарії авторки.

Стан досліджень. Складність у дослідженні теми полягає в тому, що літературознавці не дійшли одностайної думки щодо функцій звертань у системі поетичних текстів Лесі Українки. Комунікацію у творчості Лесі Українки досліджували мовознавці та літературознавці, зокрема, В. Жадько [1, с. 315], В. Назарець [7, с. 87], В. Ткаченко [6, с. 137], І. Зелененька [2, с. 53-54] та ін. Однак досі нема належних досліджень звертань (звернень) у поезіях Лесі Українки, які б давали змогу максимально оцінити їхнє місце, що неодноразово постає естетичним і риторичним центром, вбирає в себе максимум думок і почуттів автора.

Звертання як фразова форма апеляції (та звернення – як змістове його наповнення) ідентифікують адресата мовлення (ліричну героїню, ключового персонажа, який втілює думки авторки, як-от у драматичній поемі